

*До разової спеціалізованої вченої ради
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії у
Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара
49010, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 72*

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента – доктора політичних наук, професора,
професора кафедри політології
Дніпровського національного університету імені О. Гончара
Ставченка Сергія Вікторовича
на дисертаційне дослідження
Світлої Валерії Валеріївни на тему
«Політичне структурування громадської думки на основі сучасних
засобів Інтернет-комунікації»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 – політологія,
в галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки**

Актуальність теми дослідження. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що існування громадської думки є ключовим критерієм демократизації суспільства в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Сучасні підходи до тлумачення структури громадської думки вимагають оновлення через значний вплив інформаційно-комунікаційних процесів. Політична участь громадян, їх волевиявлення, відстоювання своєї позиції потребують нової концептуалізації в контексті цифрового Інтернет-середовища. Якщо в недалекому минулому громадська думка була своєрідним «агрегатним станом» свідомості зафіксованих соціальних груп, то в сучасний період вона стає мережею інформаційних публічних реакцій на події та процеси. Відповідно цілісне уявлення про структурування громадської думки на основі діяльності політичних акторів є надзвичайно корисним. В умовах постійної загрози з боку сучасної російської федерації необхідним є вироблення засобів протидії

деструктивним інформаційно-психологічним впливам, що передбачає укріплення самоорганізаційних засад демократичної політичної активності та формування громадської думки.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у межах плану науково-дослідницької роботи кафедри політології факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, у контексті ініціативної теми: «Особливості формування сталої (консолідованої) демократії в Україні: теоретико-методологічний, політико-інституційний та політико-комунікаційний виміри» на 2022 – 2024 рр. (державний реєстраційний номер 0122U001332).

Наукова новизна одержаних результатів. Аналіз виконаної дослідницької роботи дає змогу стверджувати, що поставлені завдання виконані, а мета дисертації досягнута. У проведеному дослідженні обґрунтовані і сформульовані положення з висновками, які є досить новими для політичної науки, і які авторка виносить на захист.

У дисертаційному дослідженні дійсно вперше в українській політологічній традиції розкрито основи політичного структурування громадської думки на основі засобів Інтернет-комунікації в умовах функціонування демократичних інститутів та політичної трансформації.

В. Світлою уперше надано визначення процесу політичного структурування громадської думки, яке полягає у формуванні відокремлених масивів політичних смислів та політичної ідентичності в суспільній самосвідомості на основі наслідків функціонування політичного процесу сучасної демократії.

Авторкою розкрито значення поняття інституційної спроможності демократичної громадської думки, яке полягає у формуванні відповіді на зовнішній комунікаційні виклики у вигляді раціонально-критичного

обґрунтування картини світу, які відповідають на прояви специфіки конкурентної політики, політико-комунікаційної боротьби та стратегій політичної інклюзії. При цьому з'ясовано ступені інституційної спроможності громадської думки: 1) цілком самодостатня, яка відповідає рівню розвитку країн сталої демократії та формується на основі раціонально-критичної свідомості; 2) обмежено функціональна, яка відповідає рівню розвитку країн політичних трансформацій, які частково мають формальні або декларативні демократичні політичні інститути та політичні практики; 3) пригнічена або дисфункційна громадська думка, яка відповідає ситуації сучасних авторитарних країн внаслідок деструктивного впливу пропаганди та політичних обмежень.

Розкрито чинники оцінки потенціалу політизації засобів Інтернет-комунікації, які полягають у 1) перетворювальній здатності впливу, можливості зміни базових структурних вимірів громадської думки; 2) трансформації порядку денного політичних інститутів та акторів на основі інформаційних кампаній в Інтернет; 3) стратегічного потенціалу конкретних Інтернет-ресурсів в межах планування політичних дій та кампаній.

У дисертації уточнено різновиди інституційних конфігурацій формування вибору моделі громадської думки в умовах функціонування демократичних політичних систем. Ними є: 1) прагматичні групи політичних інститутів, які формують сукупність політичних пропозицій на основі раціональних уподобань громадян раціонального вибору; 2) колективістські групи: трансформаційні політичні інститути, які намагаються експлуатувати залишкові ціннісні концепти авторитарного або тоталітарного суспільства; 3) групи патерналістського етатизму, коли авторитарні політичні інститути конструюють залежну та пригнічено громадську думку на основі засобів Інтернет-пропаганди та прямого політичного примусу.

Набула подальшого розвитку оптимальна модель структури громадської думки національної свідомості, яка формується навколо концептів національного майбутнього, позитивного підсумку політичних

трансформацій та інтеграції Української Держави до європейської цивілізації.

На усебічну увагу заслуговує ідентифікація засобів протидії деструктивним політико-комунікаційним кампаніям та акціям в умовах українсько-російської війни. До них належать: концептуальна адаптивність (яка полягає у сприятливій інтерпретації подій в Україні та військових дій в сенсі української свободи демократії та національної консолідації); акумуляція ресурсів (яка полягає в координації дій Інтернет-суб'єктів українського інформаційного простору з плануванням контенту та адаптивного реагування на деструктивні виклики); реалізації стратегії випередження подій (яка полягає у підготовці сприятливого комунікаційного тла навколо відомих або запланованих політичних подій та їх версії для української громадської думки).

Окрім зазначених, в дисертації було висловлено ряд інших положень, висновків і пропозицій, які є оригінальними та становлять собою розвиток наявних або вдосконалення ідей та положень, що стосуються досліджуваної проблематики.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації. Переважна більшість висновків та наукових результатів дисертаційного дослідження Світлої Валерії Валеріївни є обґрунтованими, оскільки обумовлені використанням сучасної методології пізнання, застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Позитивно характеризує представлену дисертацію багатогранна дослідницька база, в якій використані найбільш значущі (класичні та сучасні) теоретичні джерела в галузі соціальних наук, передусім – політичної науки. Автором було здійснено глибокий аналіз спеціальної літератури, присвяченої проблематиці роботи, що сприяло формуванню власної точки зору щодо наявної теми дослідження. Основні положення дисертації опрацьовані із залученням значного масиву фахових джерел.

Дисертація є цілісною, самостійною, завершеною науковою працею, присвяченою комплексному дослідженню специфіки політичного структурування громадської думки на основі застосування сучасних засобів Інтернет-комунікації в сучасній Україні та зарубіжних країнах.

За результатами дослідження авторкою сформульовано наукові положення, висновки та рекомендації. Використання ідей, концепцій та текстів інших авторів, відповідно до мети дисертаційного дослідження, мають посилання на джерело та оформлені згідно наявних вимог. Слід констатувати відповідність мети та завдань обраній спеціальності, сутності об'єкту і предмету дослідження.

Метою дослідження є специфіку політичного структурування громадської думки на основі застосування сучасних засобів Інтернет-комунікації в сучасній Україні та зарубіжних країнах (с. 3). Дисертантка обрала як об'єкт дослідження сутність та особливості функціонування громадської думки в умовах сталої демократії та демократичних перетворень (с. 3).

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Зміст дисертації свідчить, що авторкою ґрунтовно опрацьовано значний обсяг наукових джерел щодо впливу сучасної Інтернет-комунікації на політичне структурування сучасної громадської думки. Логічність та послідовність виконаного дослідження забезпечувалися чітко визначеними завданнями дослідження, його об'єктом та предметом. Назва дисертації повною мірою відповідає обраній спеціальності та суті вирішеної наукової проблеми. Наукова дискусія, що її веде авторка на сторінках дисертації, здійснюється логічно та помірковано, з дотриманням правил етики наукової дискусії. Дисертацію викладено українською мовою, наукові підходи і рекомендації, сформульовані у дослідженні, мають творчий, самостійний характер. Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складає комплекс фахових політологічних методів, які зумовлені станом політичного Інтернет-середовища демократичної політичної системи та станом наукової вивчення предметного поля політичної комунікації. В ході розробки теми дисертації компаративний метод застосований для порівняння практик політичного структурування громадської думки в зарубіжних країнах та в Україні. Відповідно до цілей та завдань роботи неоінституційний підхід та структурно-функціональний метод застосовано для ідентифікації значення окремих політичних інститутів у формуванні структурних компонентів громадської думки. Цілком виправдано системний метод застосований для встановлення системних характеристик політичного Інтернет-простору в контексті передавання політичної інформації. Доречним стало використання сценарного методу в контексті аналізу перспектив оптимізації засобів та методів протидії деструктивним практикам структурування громадської думки в Україні.

Оцінка змісту дисертації. Здійснюючи оцінку змісту дисертації, необхідно зазначити, що представлена до захисту робота є цілком завершеним самостійним дослідженням, присвяченим актуальній темі. Визначена авторкою мета дослідження і його завдання визначені вірно, вони логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження. Матеріал у дисертації викладається послідовно, логічно, що вказує на достатньо високий науковий рівень представленого дослідження.

Практичне значення дослідження. Воно полягає у тому, що отримані результати дослідження можуть бути використані органами публічної влади, групами інтересів, політичними акторами, представниками масмедіа та громадянського суспільства задля можливостях удосконалення підготовки фахівців-політологів на основі нових навчальних дисциплін, таких, як

структура та функції громадянського суспільства, політична комунікація, політична ризикологія, політичний Інтернет-простір. Опрацьовані підходи до аналізу структурування громадської думки можуть використовуватися для оптимізації підходів щодо протидії деструктивним політико-комунікаційним впливам на громадську думку сучасної України. Результати дисертаційного дослідження створюють базу для подальшого дослідження в системі «політична громадськість – держава (громади) – громадська думка» та імплементації отриманих результатів у практичній діяльності щодо консолідації демократичної громадської думки в Україні.

Основні теоретичні положення та висновки можуть надалі бути використані у науковій та педагогічній роботі та у розробці освітніх курсів для закладів вищої освіти, а також спецкурсів, які будуть присвячені проблемам політичної Інтернет-комунікації як складової процесу конституювання та розвитку демократичної громадської думки в Україні.

Повнота викладення положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Результати дисертаційного дослідження представлено у 4 статтях, 4 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України, а також у 4 тезах доповідей у матеріалах наукових конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Незважаючи на загальне позитивне враження від дисертації, варто звернути увагу на певні недоліки, а також окремі положення і проблеми, які можуть стати підґрунтям для можливої дискусії:

1. На нашу думку, слід було більшу увагу приділити політико-технологічним аспектам цілеспрямованого формування компонентів структури громадської думки. Сучасні політичні актори досить часто керуються міркуваннями доцільності застосування матеріальних ресурсів. Від цього залежать обсяги та характер впливу на громадську думку. Отже, політико-технологічні засоби є більш визначальними, ніж ідейно-

доктринальні або ціннісні чинники, незалежно від режимних характеристик політичної системи. Відповідно до цього слід було модифікувати структуру дослідження.

2. Структурування громадської думки на основі засобів Інтернет-комунікації демонструється як процес синергійного впливу апаратно-програмного комплексу Інтернет та політичних цілей і завдань. На нашу думку слід було більшу увагу приділити розкриттю конкретних відмінностей впливу різних Інтернет-платформ («Ютуб», «Фейсбук», «Телеграмм» тощо) на формування структурних компонентів громадської думки. Від цього залежить ефективність та дієвість політико-комунікаційного впливу та його значення в прикладних аспектах.

3. У дослідженні цілком закономірно приділено увагу сучасній політичній Інтернет-комунікації та розгляду специфіки її застосування. Водночас слід було розкрити відмінності перетворювального впливу на громадську думку інших медійних ресурсів, зокрема, «класичного» телебачення, радіомовлення, професійної політичної журналістики тощо. Ці політико-медійні простори продовжують формувати важливе смислове тло для виявлення компонентів громадської думки. Для сучасної України особливо актуальним було б показати елемент трансформації та процеси переходу до нових демократичних практик.

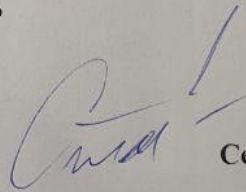
4. Потребувало б більшої уваги викладення конкретних рекомендацій та проєктів щодо протидії ворожим інформаційно-психологічним операціям в Інтернет-просторі з урахуванням наявної структури громадської думки України. В цьому контексті була б корисною експлікація існуючих структурних компонентів громадської думки та пропозиції щодо комунікаційної взаємодії з ними з боку сучасної державної влади, політичних сил та громадянського суспільства України.

Дотримання академічної доброчесності. Робота є самостійним завершеним науковим здобутком, в якому відсутні порушення академічної доброчесності. У дисертації наявні посилання на використані джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності.

Висновок за результатами вивчення дисертації. Дисертаційне дослідження є цілісною, самостійною, завершеною науковою працею, що відповідає галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року зі змінами внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21 березня 2022 року, а його авторка – Світла Валерія Валеріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія» у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Сергій СТАВЧЕНКО

Підпис рецензента засвідчую:

Вчений секретар Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат фізико-математичних наук,
доцент

Тетяна ХОДАНЕН